

Protecziun giuridica dal rumantsch

DA ANDREA L. RASSEL

■ **En connex cun la creaziun da la nova constituziun chantunala aud'ins savens il clom per ina protecziun dals linguatgs minoritars entras il dretg. Il regress dal rumantsch en divers secturs mussa quant necessari che in schurmetg giuridic è.** Ma tge munta ina tala protecziun concretamain? A chaschun da la radunanza generala da la Renania ils 4 da matg a Veulden vegn derschader federal *Giusep Nay* a referir davart quest tema.

Istorgia da la trilinguitad en noss territori

L'emprima reconuschientscha uffiziala da la lingua rumantscha datescha dals 1794 cur che las Trais Lias han determinà lur territori sco triling. Quella decisiun è vegnida confermada ils 1880 e 1882 en la constituziun chantunala dal Grischun che fascheva lura part da la Federaziun helvetica. Pir ils 1938 ha il rumantsch pudì far in nov pass enavant. Sco reacziun sin pretaiss da l'Italia faschista ch'il rumantsch na saja nagut auter ch'in dialect talian, ha la Svizra decidì da declarar il linguatg rumantsch sco lingua naziunala. Lingua naziunala nun è dentant il medem sco lingua

uffiziala e na garantescha betg egualitad reala. L'onn 1996 accepta il suveran svizzer cun ina majoritad da 76% ina uffizialisaziun parziala, quai vul dir che il rumantsch è sin plan federal in linguatg uffizial... en contact cun ils Rumantschs.

La nova constituziun è ina schanza per il rumantsch

Ina da las prescripziuns las pli impurtantas da la constituziun federala è l'artitgel 70.5 nua che la confederaziun vegn obligada da sustegnair mesiras dals chantuns Grischun e Tessin per mantegnair e promover la lingua retorumscha e taliana. Quest passus obligescha il chantun Grischun da vegnir pli activ. Ina basa giuridica per talas mesiras sto era la nova constituziun da noss chantun preschentar. Uss è il mument gist per definir la basa pertutgant tut las activitads dal chantun per proteger e promover ils linguatgs minoritars.

In dals puncts ils pli impurtants è l'applicaziun dal rumantsch sco linguatg uffizial, quai vul dir administrativ, da scola e da dretgira, e quai tant sin plan communal e regiunal sco era chantunal. Era quei è ina mesira per il mantegniment da las linguas minoritars, dentant

ina a la quala ins nun ha enfin uss dà l'attenziun necessaria. Co san e duain las autoritads publicas vegnir intimadas ed obligadas dad era ellas far diever consequentamein dal rumantsch, cunzunt en il territori tradiziunal rumantsch, sco quai ch'ins spetga da mintga Rumantscha e Rumantsch?

Derschader federal Giusep Nay si Veulden

I è fitg impurtant che tantas persunas sco pussaivel en il chantun Grischun sajan bain infurmadas davart las novaziuns necessarias en la situaziun giuridica pertutgant la protecziun da la lingua rumantscha. Ina buna occasiun da s'infurmar davart quest tema preschenta la radunanza generala da la Renania a Veulden. Derschader federal *Giusep Nay* vegn a referir davart l'impurtanza dal dretg per il mantegniment dal rumantsch. La radunanza dals 4 da matg entschaiva a las 16.00 cun ina visita en il museum cultural historic da Plasch Barandun. En la sala da la scola suonda a las 17.00 la part statutarica ed a las 19.00 il referat da *Giusep Nay*. Mintgina e mintgin è cordialmain envidà a questa occurrenza.

Avant la part statutarica da la radunanza generala da la Renania e dal referat da derschader federal *Giusep Nay*, ha lieu a Veulden ils 4 da matg la visita dal museum cultural historic da Plasch Barandun. FOTO A. RASSEL